

**АРКАДИЙ СТРУГАЦКИ, БОРИС
СТРУГАЦКИ
ЗА СТРАНСТВАЩИТЕ И
ПЪТЕШЕСТВАЩИТЕ**

Превод от руски: Агоп Мелконян, 1997

chitanka.info

Водата не беше много студена, но въпреки това замръзнах. Седях на дъното под самата канара и цял час предпазливо въртях глава, вглеждайки се в зеленикавите мътни отражения. Трябваше да седя неподвижно, защото септоподите са боязливи и недоверчиви животни, можеш да ги изплашиш със съвсем слаб звук, с неволно рязко движение и тогава те ще си отидат, за да се върнат едва през нощта, а през нощта е най-добре да нямаш нищо общо с тях.

Под краката ми се мотаеше змиорка, поне десет пъти се показа и пак се скри надут раиран костур. Всеки път той спираше и безсмислено пулеше кръглите си очи. Достатъчно беше да се скрие и се появяваше пасаж сребристи дребосъци, устроили си току над главата ми пасище. Ставите ми съвсем се вкочаниха, безпокоях се, че Машка няма да ме дочака и ще влезе във водата да ме търси и спасява. Толкова ясно си представих как тя седи до самата вода и чака, колко се страхува, колко иска да се гмурне и да ме търси, че окончателно бях решил да се измъквам, когато от треволяците, само на двадесет крачки вдясно, се показа септоподът.

Беше доста едър екземпляр. Появи се безшумно и внезапно — като призрак — с окръгленото си сиво туловище напред. Белезникавата му пелерина леко пулсираше, като че ли отпуснато и безразлично поемаше и изхвърляше вода, от което се поклащаше на едната и на другата страна. Краищата на сбраните му пипала, приличащи на откъснати от стар парцал лентички, се влачеха след него и в сумрака мъждееше цепката на полуотвореното му око. Плуваше бавно, както всичките през деня — в странно отвратително вцепенение — неизвестно накъде и непонятно защо. Вероятно ги водеха най-примитивни и тъмни подбуди, може би същите, които управляват движенията на амебата.

Много плавно повдигнах харпуна и поех приклада, целейки се в издутата гърбица. Сребристите дребосъци внезапно се метнаха и изчезнаха и ми се стори, че клепачът на грамадното стъклено око потръпва. Блокирах спусъка и веднага се отблъснах от дъното, спасявайки се от една сепия. Когато отново се обърнах, септоподът вече не се виждаше, само един плътен синьо-червен облак избухваше във водата и забулваше дъното. Излязох на повърхността и доплувах до брега.

Денят беше горещ и ясен, над водата висеше синкав облак пара, а небето беше чисто и бяло, само отвъд гората стърчаха като кули неподвижни синкави гърди на облаци.

На тревата пред нашата палатка стоеше непознат мъж с пъстри бански гащета и с превръзка през челото. Беше загорял и не толкова мускулест, колкото невероятно жилав, сякаш с преплетени под кожата въжета. Веднага се виждаше — необикновено силен човек. Пред него стърчеше моята Машка в син бански — дългокрака, мургава, с обгорели кичури коса над остриите рамене. Не, тя не скучаеше до водата в тъжно очакване на своя баща: тя разпалено разказваше нещо на този жилав чичко, размахвайки ръце. Стана ми обидно, че тя дори не забеляза моето появяване. А чичото ме забеляза. Той бързо обърна глава, вгледа се, усмихна се и махна с длан. Машка също се обърна и радостно закрещя:

— А, ето го и него!

Излязох на тревата, свалих маската и изтрих лицето си. Мъжът се усмихваше, разглеждайки ме.

— Колко беляза? — попита Машка делово.

— Един.

— Ех, ти — рече Машка.

Тя ми помогна да сваля акваланга и да го сложа на тревата.

— Вчера той беляза два — поясни Машка. — Онзи ден четири. Ако продължава така, най-добре е да отидем на друго езеро — тя взе кърпа и започна да разтрива гърба ми. — Приличаш на току-що замразена гъска — обяви тя. — Това е Леонид Андреевич Горбовски. Астроархеолог. А този, Леонид Андреевич, е моят баща. Казва се Станислав Иванович.

Жилавият Леонид Андреевич кимна.

— Замръзнахте ли? — попита той. — А на нас тука ни е добре — слънчице, тревичка...

— Той сега ще се оправи — каза Машка, разтривайки ме с все сила. — Той иначе е весел, само дето е замръзнал...

Разбира се, че тя вече е дрънкала за мен какво ли не и сега се опитва да поддържа репутацията ми. Нека я поддържа. Аз нямам време да се занимавам с това — аз тракам със зъби.

— Ние с Маша доста се безпокояхме за вас — започна Горбовски. — Искрахме дори да се гмурнем, ама аз не мога. Вие

например сигурно изобщо не сте в състояние да си представите човек, който никога не се е гмуркал... — Той се опъна по гръб, обърна се настрана и подпря главата си с ръка. — Утре отлитам — съобщи той поверително. — Просто не знам кога ще ми се случи пак да полежа върху тревичка, да мога да се гмурна с акваланг...

— Ами хайде! — предложих.

Той внимателно погледна акваланга и го докосна.

— Непременно — рече и легна по гръб. Сложи ръце под главата и ме погледна. В него имаше нещо изключително предразполагащо. Дори не знам какво точно. Може би очите — доверчиви и малко тъжни. Или може би това, че ухото му стърчеше изпод превръзката някак много забавно. Като ми се нагледа, той наведе очи и погледна към едно синьо водно конче, мотаещо се из тревата. Устните му нежно се свиха. — Водно конче! — рече. — Мъничко водно конче... Синичко... Езерно... Красавец... Седи си мирничко и оглежда какво да налапа... — Той протегна ръка, водното конче литна от тревата и под дъга пое към тръстиката. Изпрати го с поглед, а след това отново се изпъна.

— Колко е сложно, приятели мои — каза той и Машка веднага впи в него любопитни очи. — Ето едно съвършено, изящно и напълно доволно създание! Ще изяде муха, ще се наплоди и ето ти време да мре. Просто, изящно, рационално. И няма душевен смут, няма любовни терзания, нито смисъл на битието, нито самосъзнание...

— Машина — рече Машка. — Скучен кибер!

И това е моята Машка? Едва не се захлих, само прихнах и тя ме погледна с неодобрение.

— Скучен — съгласи се Горбовски. — Именно скучен! А сега си представете, приятели, отровно жълто-зелено конче с червеникави кръгове, размах на крилата седем метра, на челюстите — отвратителна черна слюз... Представихте ли си? — Той вдигна вежди и ни погледна. — Ясно, не си представихте. Бягах от такива като побъркан, а пък уж имах оръжие... И ето, пита се: какво е общото между тях, между тези два скучни кибера?

— Това зеленото — попитах — вероятно е от друга планета?

— Несъмнено.

— От Пандора?

— Точно от Пандора — рече той.

— Кое е у тях общото?

— Да — кое?

— Ясно е — казах. — Еднакво ниво на преработка на информацията. Реакции на равнището на инстинкта.

Той въздъхна.

— Думи — рече. — Не се сърдете, но това са само думи. Това не ми върши работа. Трябва да търся следи от разум във Вселената, пък не знам какво е разум. А ми говорят за разни нива на преработка на информацията. Аз знам, че нивата между мен и водното конче са различни, но това е само интуиция. Ха ми кажете: намерих термитник — това следи от разум ли е, или не? На Леонида открихме сгради без прозорци, без врати, — това следи от разум ли е? Какво да търся? Развалини? Надписи? Ръждясали пирони? Седемстенна гайка? Откъде да знам какви следи оставят? Да речем, може целта на живота им да е унищожаването на атмосферата. Или хибридиизирането на живота. Или създаването на живот. А може би това водно конче е кибернетичен апарат, пуснат в самопроизводство от незапомнени времена? Да не говоря за самите носители на разума. Та може двайсет пъти да минеш покрай някое гадно и жвакащо в локвата гадинче и само да си запушиш носа от него. А гадинката те гледа с прекрасните си жълти очни ципи и размишлява: „Любопитно. Без съмнение нов вид. Трябва да се върна с експедицията и да хвана поне един екземпляр...“

Той затвори очи с длан и засвирка. Машка направо го ядеше с очи и чакаше. Аз също чаках и мислех със съчувствие: трудно е да работиш, когато задачата ти не е поставена ясно. Блъскаш се в мрака и нито радост имаш, нито удоволствие. Знам ги аз тези астроархеолози. Човек не трябва да се отнася сериозно към тях. Пък и кой се отнася...

— А разум в Космоса има — започна внезапно Горбовски. — Сто на сто. Знам със сигурност, че има. Но той не е такъв, какъвто го мислим. Не е такъв, какъвто очакваме. И го търсим не там. Или не така. И изобщо не знаем какво търсим.

„Ето — помислих си. — Не този, не там, не така... Ама това е несериозно, другари... Пълна детинщина — да търсиш следи от идеи, витаели някога във въздуха...“

— Ето например Гласът на Нищото — продължи той. — Чували ли сте го? Сигурно не. Допреди половин век споменавах за това, а сега и не го помнят. Защото, виждате ли, няма изменения, а щом няма

изменения, може и Гласът да го няма. И без това си имаме достатъчно канарчета. Едва се оправят в науката — от мързел ли, от лошо възпитание ли, но едно знаят, едно баят — човек бил всемогъщ. Всемогъщ, а от Гласът на Нищото не чактисва. Ех, братя, срамно, не трябва... Ей на, такъв евтиницьк антропоцентризм...

— А какво е това Гласът на Нищото? — попита Машка тихичко.

— Има такъв интересен ефект. В някои посоки на Космоса. Ако включиш бордовия приемник на автоматична настройка, рано или късно той ще се настрои на едно странно предаване... Чува се глас, спокоен и равнодушен, и повтаря една и съща фраза на рибешки език. Много години го слушат и много години той повтаря едно и също. Чувал съм го, мнозина са го чували, но малцина разказват. Не е приятно да си спомняш. Разстоянието до Земята — огромно, етерът — пуст, даже смущения няма, само някакво слабо шумолене. И изведнъж се понася този глас. На вахта си — сам. Всички спят, тихо, страшно — и този глас. Неприятно е, честна дума. Има и записи. Много хора са си били главата над дешифровката, бият си я и досега, но според мен — безсмислено е... Има и други загадки. Астронавтите много могат да разкажат, само че не обичат... — Той замълча и добави с някаква печална настойчивост: — Това трябва да се разбере. Не е просто. Та ние даже не знаем какво чакаме. Можем да се срещнем всяка минута. Очи в очи. И — вие разбирате — те може да се окажат много по-горе... Мъдруват за стълкновения и конфликти, за разните разбирания за хуманност и добро, пък аз не се страхувам от това. Страхувам се от страшното унижение за човечеството, от гигантския психически шок. Че ние сме толкова горди! Ние създадохме такъв забележителен свят, ние знаем толкова много, ние се втурнахме в Голямата Вселена, ние там откриваме, изучаваме, изследваме — какво? За тях тази Вселена е роден дом. Милиони години те живеят в нея, както ние живеем на Земята, и само ни се чудят: откъде се пръкнаха тези сред звездите?

Той изведнъж замълча и скочи, ослушвайки се. Аз дори трепнах.

— Гръмотевица — рече Машка. Тя го гледаше с отворена уста.
— Гръмотевица. Ще има буря...

Той продължаваше да се ослушва, оглеждайки небето.

— Не, не е гръмотевица — рече накрая и седна. — Самолет. Виждате ли?

На фона на синкавите облаци проблесна и се скри някаква блестяща ивица.

— Ето стой сега и чакай — каза, неизвестно защо. Той ме погледна, усмихна се, а в очите му имаше печал и напрегнато очакване. След това погледът му отново стана доверчив и ме попита: — А вие с какво се занимавате, Станислав Иванович?

Реших, че иска да сменим темата и започнах да му разказвам за септоподите. Че се отнасят към подкласа двухрилни на класа главоноги молюски и представляват особена, неизвестна досега разновидност на отряда октоподи. Характеризират се с редукция на третата лява ръка, чифтосана с третата дясна хектокотилизирана ръка, три реда смукалца на ръцете, пълно отсъствие на целома, необикновено мощно развитие на венозната система, максимална за главоногите концентрация в централната нервна система и още някои други, не толкова забележителни особености. Открити се наскоро, когато отделни особи се появили край източните и югоизточните брегове на Азия. След година започнали да ги откриват в долните течения на великите реки Меконг, Яндзъ, Хуанхъ и Амур, а също и в езерата, далеч от океанското крайбрежие — например в това езеро. И този факт е странен, защото обикновено главоногите са във висша степен стеногалини и избягват дори арктичните води с тяхната ниска соленост. И освен това — никога не излизат на сушата. Но фактът си остава факт: септоподите се чувстват превъзходно в пресноводни басейни и излизат на брега. Катерят се по лодките и по мостовете, а неотдавна открихме една двойка в гората, на тридесет километра оттук...

Машка не ме слушаше — всичко това съм ѝ го разказвал. Тя отиде в палатката, донесе оттам приемника и го включи на автоматична настройка. Явно нямаше търпение да улови Гласа на Нищото.

А Горбовски слушаше много внимателно.

— Жива ли е тази двойка?

— Не, намерихме ги мъртви. В гората има резерват. Септоподите бяха смазани и наполовина изядени от глигани. Но на трийсет километра от водата те са били още живи. Мантийната им кухня беше набита с влажни водорасли. Сигурно така септоподите си създават запас от вода за преходи по сушата. Водораслите бяха езерни. Без

съмнение септоподите са тръгнали от това езеро на юг, навътре в сушата. Трябва да кажа, че всички уловени досега особи са били възрастни самци. Нито една самка, нито едно малко. Вероятно самките и малките не могат да живеят в прясна вода и да излизат на сушата. Всичко това е много интересно — казах. — Като правило океанските животни променят начина се на живот само в периода на размножаването. Тогава инстинктът ги води към най-непривични места. Но тук не може да се говори за размножаване. Работи друг инстинкт — явно по-древен и по-моцнен. Сега за нас главното е да проследим пътищата на миграцията. И затова прекарвам в това езеро по десет часа на денонощие. Днес белязах една особа. Ако ми потръгне, до довечера ще бележа още една-две. През нощта стават много активни и ловят всичко, което се приближи. Даже има случаи на нападение върху хора. Но само през нощта.

Машка пусна приемника на пълна мощност и се наслаждаваше на могъщите звуци.

— По-тихичко, Маша — помолих.

— Значи вие ги белязвате? — каза Горбовски. — Забавно. А с какво?

— С ултразвуков генератор — извадих от харпуна пълнителя и му показах една ампула. — С такива патрони. В ампулката има генератор. Чува се под водата на двайсет-трийсет километра.

Той взе ампулата и внимателно я разгледа. Лицето му стана тъжно и старо.

— Остроумно — промърмори той. — Просто и остроумно...

Той въртеше ампулата в ръце, сякаш опитвайки я, след това я сложи пред мен и стана. Движенията му бяха бавни и неуверени. Отиде настрана при своите дрехи, поразрови ги, намери панталоните си и застина...

Следях го, усещайки неясно безпокойство. Машка държеше харпуна, за да му разкаже как се работи с него, и също следеше Горбовски. Ъглите на устните ѝ тъжно се отпуснаха. Отдавна съм забелязал, че това често се случва: изражението на лицето ѝ става като на човека, когото наблюдава.

Леонид Андреевич изведнъж заговори тихичко и с някаква насмешка в гласа:

— Забавно, честна дума... Господи, каква ясна аналогия. Векове са седели в гълбините, а сега се надигат и тръгват в един чужд и враждебен за тях свят... И какво ги преследва? Тъмен древен инстинкт, казвате? Или начин за преработка на информация, извисил се до нивото на нетърпимо любопитство? А пък му е по-добре да си седи вкъщи, в солената вода, но нещо го дърпа... дърпа го към брега... — Той трепна и започна да нахлузва панталоните си. Панталоните му бяха старомодни, дълги. — Наистина, Станислав Иванович, това може да не са прости главоноги, а?

— В своя род, разбира се — съгласих се.

Той не ме слушаше. Обърна се към приемника и го загледа. И ние с Машка се обърнахме към приемника. От него се раздаваха мощни неблагозвучни сигнали, приличащи на смущения от рентгенов апарат.

— Шест метра и осем стотни — рече Машка смутено. — Сигурно някаква обслужваща станция.

Той слушаше сигналите, затворил очи и наклонил глава.

— Не, не е станция за обслужване — проговори той. — Това съм аз.

— Какво?

— Това съм аз. Аз излъчвам. Аз — Леонид Андреевич Горбовски.

— Защо?

Той се усмихна тъжно.

— Наистина, защо? Много бих искал да знам защо — той затегна ризата си. — Защо тримата пилоти и техният кораб, завърнал се от рейс ЕН101 — ЕН2657, станаха източници на радиовълни с дължина шест метра и осемдесет и три хилядни?

Ние с Машка, разбира се, мълчахме.

— Изследваха ни лекари. Изследваха ни физици. — Той се надигна и изтърси пясъка от панталоните си. — Всички стигаха до един-единствен извод: това е невъзможно. Човек може да пукне от смях, гледайки слисаните им мутри. Но на нас, честна дума, не ни беше до смях. Толя Обозов се отказа от отпуската си и отлетя за Пандора. Той заяви, че предпочита да излъчва някъде по-далеч от Земята. Валкейнщайн мина на работа в подводна станция. Аз

единствен скитам и излъчвам. И нещо през цялото време чакам. Чакам и се страхувам. Страхувам се, но чакам. Разбирате ме, нали?

— Не знам — казах и се облегнах на Машка.

— Прав сте — каза той, взе приемника и го залепи за щръкналото си ухо. — И никой не знае. Вече цял месец. Без отслабване, без прекъсване. Уа-уи... Уа-уи... Денем и нощем. Когато се радваме и когато скърбим. Когато сме сити и когато сме гладни. Когато работим и когато се мотаем. Уа-уи... А излъчването на „Тариел“ — пада. „Тариел“ е моят кораб. Той е въвн от играта. За всеки случай. Излъчването му обърква управлението на някакви агрегати на Венера, оттам питат, ядосват се... Утре ще го откарам някъде подалеч... — Той се изправи и плесна с дългите си ръце по бедрата. — Време ми е. Довиждане. Желая ви сполука. Довиждане, Машенка. И не си задавай въпроси. Това съвсем не е проста загадка, честна дума.

Той махна с ръка, кимна и пое — дълъг, ръбест. До палатката спря и рече:

— Знаете ли... Вие все пак бъдете малко по-деликатен с тези септоподи... Че то иначе — бележиш, бележиш, а за този, белязания, само неприятности.

И си отиде. Полежах още малко по корем, след това погледнах към Машка. Тя все още го следеше с поглед. Явно Леонид Андреевич ѝ беше направил огромно впечатление. А на мен — не. Мен изобщо не ме засягат неговите съображения, че носителите на Световния разум могат да се окажат неизмеримо по-високо от нас. Нека си се оказват! Според мен колкото те са по-високо, толкова по-малки са нашите шансове да застанем на пътя им. Като с мряната — за какъв дявол ти е едра мрежа? А що се отнася до гордостта, унижението, шока... Все някак ще го преживеем. Аз бих го преживял. Откривали сме, изучавали сме една отдавна населена от тях Вселена — е, и какво? Ами че за нас тя още не е населена. А те за нас са само част от природата, която предстои да открием и изучим, пък ако ще да е на трижди по-високо от нас. За нас те са външни! Макар че, ако мен например ме бележат, както аз бележа септоподите...

Погледнах часовника — време е да се върна към делата си. Записах номера на последната ампула. Проверих акваланга. Влязох в палатката, намерих ултразвуковия локатор и го сложих в джоба на плувките.

— Помогни ми, Маш — и започнах да се стягам.

Машка седеше пред приемника и слушаше незатихващото „уа-уи“. Тя ми помогна да сложа акваланга и заедно влязохме във водата. Под водата включих локатора. Запя. Това са моите белязани, дето сънно бродят по езерото. Машка вдигна мокрите коси от лицето си и рече:

— И все пак има разлика между звездния кораб, мократа тиня и хрилната торбичка...

Казах ѝ да се върне на брега и се гмурнах. Не, на мястото на Горбовски в никакъв случай не бих се вълнувал. Всичко това е твърде несериозно. Както и цялата негова астроархеология. Следи от идеи... Психически шок. Вероятно ние изобщо няма да се забележим един друг.

Пък и, моля ви се, за какъв дявол сме им ние?

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.